

brederedoelgroep van Noren woonachtig in Nederland. Geïnteresseerde Nederlanders zijn van harte welkom in de kerk, maar de voertaal is Noors. Het karakter van de haven en van de Noorse zeevaart is fundamenteel veranderd in de vijftiennegentig jaren die zijn verstreken sinds de kerk werd gebouwd, maar medewerkers van de kerk bezoeken nog steeds wekelijks schepen met Noorse bemanning. De herinnering aan vroeger tijden wordt levend gehouden door dit gebouw, met zijn kenmerkende nationaalromantische architectuur en decoratie van de eerste decennia van de twintigste eeuw. Voor Nederlanders, maar ook voor Noren, staat de kerk nog steeds voor het 'typisch Noorse', in het hart van Rotterdam.

NOTEN

1. De term 'pastor' is gekozen als vertaling voor de Noorse term '*prest*', in plaats van de meer specifieke Nederlandse termen 'dominee' of 'predikant'.
2. Hans Geelmuyden was een Noor; een nazaat van Nederlanders die in de zeventiende eeuw naar Noorwegen waren geëmigreerd.
3. De correspondentie is bewaard in het archief van de Zeemansmissie, dat wordt beheerd door het rijksarchief in Bergen, Noorwegen (Statsarkivet i Bergen). In totaal zijn iets meer dan 300 documenten geraadpleegd uit de correspondentie van de jaren 1876-1922. Waar geen andere bron is vermeld, is de informatie in dit artikel gebaseerd op deze brieven.
4. Nerbøvik, Jostein, *Norsk historie 1864-1914. Eit*

- bondesamfunn i oppbrot*. (Noorse geschiedenis 1860-1914. Een boerenmaatschappij in omwenteling). Oslo 1999, tweede druk 2004. 75-79.
5. G. C. Wasberg, *Med norsk sjømannsmisjon i hundre år 1864-1964*. (Met de Noorse zeemansmissie door honderd jaar. 1864-1964). Bergen 1964.
6. Paul van de Laar, *Stad van formaat. Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw* (Zwolle 2000) 91-100, 128, 173.
7. Brautigam, J., *Langs de havens en op de schepen* (Amsterdam 1956) 31.
8. M.J. Brusse, *Van af- tot aanmonsteren. Het leven van den zeeman aan den wal* (Rotterdam 1898), zesde druk 1904, *passim*; 217. Vgl. Diederick Wildeman, 'De zeeman in de haven rond 1900', in R. Daalder e.a., *Havens van Amsterdam en Rotterdam sinds 1870* (Zutphen 2008) 67-75.
9. Anneke Barends-Kraak, *St. Mary's Church. 300 years in Rotterdam* (Rotterdam 2008) 92-97. De beweging die zich inzette voor christelijke 'missies' gericht op de zeelieden ontstond in het begin van de negentiende eeuw in Groot-Brittannië, eerst in evangelische kringen, later ook binnen de officiële Anglicaanse en Schotse kerken. De Britse missies dienden als voorbeeld voor ondermeer de Noorse Zeemansmissie. Vgl. Roald Kverndal, *Seamen's Missions. Their origin and early growth* (Pasadena, California 1986).
10. *Jubilee booklet-Reformation Day 28 October 2007. Danish, Dutch, Finnish, German, Norwegian and Swedish churches* (Rotterdam 2007).
11. Uit de bronnen blijkt dat de 'nevenvestiging' in Rotterdam geleidelijk is ontwikkeld, met een eerste, klein begin rond 1876-1877; de datum is niet bekend.
12. Als gevolg van de teruglopende betekenis van de haven van Amsterdam werd het 'station' van de